

FRANCE VEBER

DUŠESLOVNE OSNOVE NAŠE DOBE

I

Vsi radi govorimo o nenavadni krizi dobe, v kateri živimo. Radi navajamo tudi vzroke, ki da so to krizo rodili in jo še naprej povečujejo. Po vojni so izginile velike države in državne zveze, ki so do tedaj takó ali drugače varovale mirni potek zasebnega in javnega življenja. Zmajali so se tudi stari gospodarski temelji skupnega življenja in ž njimi je začela vedno bolj izginjati ljudska vera v pravo avtoriteto oblasti. Pojavile so se silne napetosti na vseh koncih in krajih in vse naše življenje se razvija v znamenju nekega nepremostljivega razkola med ideali in dejstvi, med tem, kar naj bo, in med tem, kar je. To pa je pri enih oslabilo pravo voljo do dela tam, kjer bi utegnilo delo imeti najlepše uspehe, in pri drugih rodilo težnjo po blatenju vsega tega, kar se je še našim očetom in dedom zdelo sveto in nedotakljivo. Do skrajnosti so se poostrila nasprotja med strankami, narodi, stanov in celó med spoli in — samimi mislimi. Nastalemu pomanjkanju zdravega čuta za avtoriteto oblasti je sledilo enako pomanjkanje zdravega čuta za pravo avtoriteto razuma.

Enim se zdi vse relativno, táko, da ne more nuditi opore za nobene trajne in dokončne cilje človeškega življenja. Drugi se ozirajo obupno nazaj in menijo, da je slepo sprejemanje starih, minulih vzorov edina prava pot tudi za ozdravitev bolne sedanjosti. Tretji so sanjači, ki hodijo mimo dejanskega življenja in živé le v svetu svojih misli, ki pa z danimi dejstvi prav malo ali nič ne soglašajo. Tem sanjačem so zelo podobni četrti in bojni, ki skušajo svoje misli o pravi bodočnosti človeka za vsako ceno na mah dejanski uresničiti, tudi za ceno popolne preobrnitve sedanjosti in vse še kakorkoli vplivne preteklosti.

Torej trudni nihilizem, reakcionarni historizem, nebogljeni utopizem in revolucionarni radikalizem so one štiri osi, okrog katerih se suče današnje gledanje na svet in življenje. In v celoti pomenjajo te štiri osi táko in toliko prevrednotenje vseh vrednot,

da se utegne zdeti upravičeno vprašanje, ali sta kultura in civilizacija zares posebna stvarna pojma ali pa le prazni besedi. V takem ozračju izgublja tudi razumništvo, pravo razumništvo svoje prejšnje mesto in zato ni čuda, da delajo danes najboljši razumniki vtis ljudi, ki da niso za nobeno pravo rabo v življenju: njih življenje je osamljeno in njih delo postaja tudi tedaj, ko bruhne na dan, ponavadi le sredstvo v rokah ljudi, ki znajo v kalnem ribariti in na račun drugih živeti.

Take in podobne misli čujemo danes v vsakdanjem pogovoru in jih beremo v dnevnem časopisju kakor tudi v kulturnih razpravah. In s takimi in podobnimi mislimi nas hoče današnji svet vedno bolj prepričati o neki silni krizi naše dobe, o oni krizi, na katero se sklicujejo eni, da bi preko nje našo dobo tem bolje razumevali, drugi, da bi se ž njo v svoji bedi tolažili, in tretji, da bi se nánjo izgovarjali in takó kljub lastni zmoti in krivdi sami še naprej ostali čisti in nedotakljivi. Naj takoj pripomnim, da za svojo osebo v táko in toliko krizo naše dobe prav nič ne verjamem. Ali nimamo tudi danes ljudi, ki bi bili v največjo čast vsaki preteklosti in tudi vsaki bodočnosti? Ali so danes res zamrli stari ideali resnice, lepote, dobrote? In ali nima vprav današnji človek še svojih posebnih idealov, ki se jim v danem primeru vsega daruje? Manjvredne in docela izprijene ljudi pa dobimo tudi v vsaki preteklosti in tudi nobena bodočnost ne bo ostala brez takih vsakdanjih in kulturnih nesrečnikov. Ni dobe pred nami, ki bi ne imela tudi svojih kar najbolj senčnih strani, in vsa dosedanja zgodovina človeštva je prav bistveno tudi zgodovina zmote, hudobije in greha. Zato tudi od naše dobe ne moremo zahtevati, da naj bi bila kakor doba — življenja v raju pred grehom. Zelo presenetljivo je tudi nadaljnje dejstvo, da hočejo vprav tisti, ki bruhajo na našo dobo ogenj in žveplo, napraviti vtis takih vzornikov, ki naj bi jih vsi drugi smatrali za nekakšne častne izjeme in edine svetle točke v vesoljnem potopu.

Z vsem tem bi v prvi vrsti rad podčrtal svojo željo, da bodimo nasproti dobi, v kateri živimo, prijaznejši in ne jemljimo te dobe kakor — svojega bližnjega, na katerem že po evangeljskih besedah stikamo po najmanjših napakah tedaj, ko se ne zavemo niti največjih lastnih zablod. Našo dobo moramo vzeti kot dobo, v kateri tudi sami dejanski živimo in življenjski korenimo! Kakó borni bi postali, ako bi izgubili vse to, kar smo prejeli le od dobe, v kateri živimo, in od nje še vedno prejemamo! Šele po taki poti dobimo pravi odnos do svojih dni in obide nas razpoloženje, ki nam stori vse misli o neki sami silni krizi našega časa zelo malo verjetne. Dà, te misli utegnejo biti resnične in vendar začutimo, da zadenejo tudi v takem primeru samo neko vnanjo, obodno stran človeškega življenja, nikakor pa ne njegovega globinskega, središčnega jedra. In da bo postalo to prevažno dejstvo vsa-

komur še dostopnejše in jasnejše, naj najprej podam nekatere temeljne poteze naše dobe tudi s takih globinskih, središčnih vidikov vsega človeškega dejanja in prizadevanja.

II

Naši, povojni dobi mnogi še danes radi pripisujejo duha materialističnega gledanja na svet in življenje. Tudi sam sem to delal in sicer v časih, ko se s svojimi mislimi še nisem upal približati dejanskim dušeslovnim gibalom človeškega dela in prizadevanja. Tedaj mi je šlo za materializem kot nauk o svetu in življenju. Pozneje pa sem dobil vid za materializem kot — duha, ki utegne postati edino vodilo in merilo vsega človeškega udejstvovanja in to celó tam, kjer bi materializem kot nauk izgubil vso moč in veljavo. Tak duh materialističnega gledanja na svet in življenje posega mnogo globlje v same korenine človeškega življenja in je za človeka tudi neprimerno nevarnejši. In vendar je lahko pokazati, da je zlasti naša doba vprav takemu duhu kar najbolj nasprotna. Je pa to seveda prav poseben materializem, ki mu gre v resnici moč, da človeka popolnoma spremeni, in sicer zato, ker je ta materializem v najožji zvezi z neko prav posebno ter kar najbolj središčno potezo vsega človeškega prizadevanja.

Vse naše udejstvovanje ima neko »torišče«, neko »polje«, na katerem ali ob katerem se vrši, in to posebno torišče ali polje lahko nazivamo tudi pristojno snovno ali materialno stran človeškega dela. Ko razmišljamo, neobhodno obenem o nečem razmišljamo in v tem primeru tvori to, o čem razmišljamo ali kaj razmišljamo, zahtevano snovno ali materialno stran našega razmišljanja. Ali ko, kot pravimo, »delamo«, neobhodno nekaj delamo in v tem primeru tvori to, kaj delamo, zahtevano snovno ali materialno stran našega dela. Torej je to neobhodna stran vsega, teoretičnega in praktičnega človeškega udejstvovanja in šele ta stran odloča tudi posebni značaj našega delovanja, n. pr. ali je znanstveno, gospodarsko, umetniško. Znanstvenik deluje v znanstvu, gospodarstvenik v gospodarstvu, umetnik v umetnosti in vsako táko »polje« je obenem sem spadajoča snovna ali materialna stran pristojnega dela. Zato tu mišljena snovnost ali materialnost ne pomenja same snovi ali materije v običajnem smislu besede in je to dobro vidno že na primeru »znanstvenega« dela: razen prirodoslovja, ki se res bavi s samo snovjo ali materijo, imamo n. pr. še dušeslovje ali tudi matematiko, ki raziskujeta povsem »nesnovne« prikazni (dušo — količinske odnose). Torej utegne to, kar nazivam snovno ali materialno stran dela, biti prava (n. pr. fizikalna) snov, utegne pa imeti tudi povsem nesnoven in celó duševen ali duhoven značaj.

Prevažno pa je nadaljnje dejstvo posebnega življenjskega težišča, ki utegne biti ali na tistem, ki deluje, ali pa na

pravkar orisani snovni, materialni strani njegovega delovanja. Drugi primer je uresničen tedaj, ko se človek v tem, na čemer deluje in kar dela, tudi sam takorekoč ves izgubi, kar ima za posledico, da postanejo posebni zakoni orisane snovne ali materialne strani njegovega delovanja v vsem odločilni tudi za njegovo lastno, osebno teženje in prizadevanje. In ta primer je obenem primer sem spadajočega posebnega, namreč toriščnega materializma v življenju. Prvi primer pa je uresničen tedaj, ko ostaja človek nasproti temu, na čemer deluje in kar dela, vedno v ospredju, kar ima za posledico, da mu vprav snovna ali materialna stran njegovega delovanja je in ostane le — sredstvo. In to je obenem primer sem spadajočega posebnega, namreč toriščnega idealizma v življenju. Takó pa lahko vse človeško delovanje motrimo z dveh najširših vidikov. Prvič z vidika vrste dela, ki jo odloča vsakokratna snovna ali materialna stran dela in ki pové, ali je to delo n. pr. znanstveno, gospodarsko, umetniško itd. Drugič pa z vida posebnega načina dela, ki pové, ali se vrši to delo v znamenju orisanega toriščnega idealizma ali materializma in torej takó, da oni, ki dela, ob kakršnikoli snovni, materialni strani svojega dela tudi sebe ohranjuje in pospešuje, ali takó, da človek v snovni, materialni strani svojega dela tudi sam vedno bolj tone in gine.

Po vsem rečenem odgovarjajo različnim vrstam človeškega delovanja enako različne vrste sem spadajočega toriščnega materializma ali idealizma in lahko zato govorimo n. pr. o gospodarskem, umetniškem in celó o samem znanstvenem toriščnem materializmu ali idealizmu v življenju. Takó je n. pr. gospodarski toriščni materialist človek, ki mu je sólo gospodarstvo obenem edini osnovni namen človeškega življenja, tako imenovani »larpurlartizem« je primer umetniškega toriščnega materializma, predvojni francoski »scientizem« znanstvenega. Gospodarski toriščni materializem dela iz človeka samo gospodarsko bitje in izbrisuje zato vse neposredne potrebe in težnje svojstveno človeškega življenja. Podobno zahteva umetniški toriščni materializem, naj bi se vse bistvo človeka umevalo in presojaló le po umetniških ali lepotnih vidikih in težnjah, znanstveni toriščni materializem pa vidi v človeku samo znanstveno, »logično« bitje itd. Zato je za sleherni toriščni materializem značilno dvoje. Je to prvič povsem enostransko presojanje človeka in njegove narave, drugič pa postavljanje povsem skrivljenega razmerja človeka do dela, namreč da naj bi bil človek, ki dela, v razmerju do tega, kar dela, le — sredstvo.

In če si zdaj s takih zares globinskih vidikov našo dobo še posebej ogledamo, vsi začutimo in uvidimo takoj, da je vprav ta doba kar najbolj izrazita doba toriščnega idealizma in ne materializma v življenju! Zato spada k osnovnemu teženju naše dobe n. pr. tudi neizprosni boj proti onemu kapitalizmu, ki je iz človeka napravil in dela le sredstvo za tako imenovano gospodarsko

prizadevanje, pa tudi boj proti takemu pojmovanju kulture, tudi znanstvene in umetniške, ki vidi v kulturi samo privilegij nekaterih poedincev, da bi bili tem bolj oboroženi za nadaljnje zaslužnjevanje človeka in njegovih, človeških potreb. Tu gre res za osnovno, središčno teženje naše dobe in je to potrjeno še po posebnem dejstvu, da prihajajo tudi nasprotni tokovi naše dobe takorekoč samo na skrivnem in po ovinkih. Njih nosilci se namreč dobro zavedajo, da bi vprav danes nikakor ne uspeli, ako bi prihajali z odprtim vizirjem. Takó imamo seveda tudi danes kapitaliste, velike kapitaliste, obenem pa opazujemo, kakó skušajo taki ljudje danes svoje prave posle na vse načine zakriti in pred svetom upravičiti.

Kaj zgovorna priča za toriščni idealizem naše dobe je tudi današnje pojmovanje osnovnega vzgojnega vprašanja in je tu treba misliti le na osnovno razliko med tako imenovano »staro« in »novo« šolo, med šolo, kakor je bila v veljavi recimo pred vojno, in med šolo, kakor se vedno bolj uveljavlja po vojni. V stari šoli je vladal le predmet, prav malo pa se je v njej upoštevala posebna narava učenca, z ozirom na katero naj bi bil vprav šolski predmet le sredstvo. Zato je bil v stari šoli zastopnik predmeta, učitelj neomejeni vladar, učenec pa je imel le dolžnost, da nauke slepo sprejema in to negledé na vprašanje, ali jih tudi umeva in ali so mu z ozirom na njegove posebne potrebe in težnje v osebno korist ali škodo. Bila je to šola tako imenovanega »didaktičnega materializma«, ki pa ni bil nič drugega nego pravi in včasih naravnost skrajni toriščni materializem v šolskem življenju. Povsem drugačna pa je ali hoče biti nova, današnja šola, v kateri gre prvenstvo za samega učenca in v kateri se zato tudi sama snovna, materialna stran pouka prvenstveno le toliko presoja in ceni, kolikor je to z vida vsakokratnega učenčevega svojstva potrebno in smiselno. Po taki poti se tu, v novi šoli staro, izključno »didaktično« načelo umika novemu, »metodičnemu« in glavni poudarek ni na pouku, pač pa na vzgoji, ni na znanju, pač pa na izobrazbi in ni na dejanski posesti nešteti podatkov, pač pa na sposobnosti, take podatke, ko kliče potreba, dobiti in jih tudi v življenju uspešno uporabiti. Toriščni materializem stare šole se je umaknil toriščnemu idealizmu nove, današnje.

Enako značilno je — da navedem še en primer — tudi današnje umetniško prizadevanje, ki je v svojem posebnem bistvu prav gotovo bolj »ekspresionistično« nego »impresionistično«. Tudi današnji umetnik več noče biti samo orodje gradiva, ki se mu kakorkoli od zunaj vsiljuje, temveč to gradivo po svoje oblikuje in mu večkrat naravnost vsiljuje to, kar je prav za prav njegova lastna misel in njegovo lastno teženje. Samo odtod izvira tudi znani »tendenčni« značaj v današnji umetnosti, ki je ponekod takó močan, da več ne veš, ali si na umetnostni razstavi ali pa v zavodu za propagando. To dejstvo je treba prav razumeti. Pravi ključ za táko razumevanje pa je

le v onem duhu naše dobe, ki vidi celó v sami umetnosti le posebno sredstvo za svojstveno človeške potrebe in zahteve. Danes je, takó bi lahko rekli, nanovo oživel stari Platon, ki je tudi postavil zahtevo, da naj služi umetnost človeku in ne človek — umetnosti. Seveda je tudi s tem izpovedano, da živimo v dobi umetniškega toriščnega idealizma in ne materializma.

III

Taka dejstva povedó, da se je v naši dobi človek, rekel bi, nanovo vzravnal, nanovo pomladil. V najožji zvezi s tem novim vzravnanjem, s to novo pomladitvijo človeka je tudi ona visoka mera osebne ali duhovne stališčnosti, kakor jo dobimo vprav danes tudi v najširših plasteh človeškega življenja. Današnji človek več ne sprejema na slepo ne naukov, ne zapovedi, zlasti tedaj ne, ko zadevajo ti nauki in te zapovedi svojstveno človeške zadeve in potrebe. Današnji človek hoče imeti lastni vpogled in lastno prepričanje in lastno sodbo, v vsem drugem pa vidi krivičen pritisk in nasilje. Po tej poti še to razumemo, da ima tudi avtoriteta danes nekoliko drugačen pomen nego ga je imela recimo v prejšnjih stoletjih. Današnji človek res težko sledi avtoriteti tam, kjer bi to šlo na račun njegovega lastnega prepričanja. Kadar pa avtoriteta táko lastno prepričanje skrbno varuje ali se nanj celó opira, tedaj pa je vprav današnji človek in to tudi človek iz ljudstva voljan, izvršiti junaštva in doprinesti daritve, kakor nam o takih junaštvih in daritvah poročajo le najsvetlejši strani človeške zgodovine. Zato je vprav v naši dobi napočil čas pravih, takih voditeljev, ki prepričujejo, vzgajajo, bogatijo, v tem ko so nasilnim samozvancem danes ure štete.

Z istim novim vzravnanjem, z isto novo pomladitvijo današnjega človeka je nadalje v najožji zvezi tudi znani življenjski realizem naše dobe, oni realizem, ki ga je treba zelo razlikovati od tako imenovanega prirodoslovno-tehničnega realizma predvojne dobe. Ta predvojni realizem je bil strokovno osnovan in je usmerjal vse človeško prizadevanje le v znamenju čim večje in čim popolnejše prirodoslovno-tehnične usposobljenosti. Ta realizem si je nadel nalogo, da bi človek postal vladar prirode in njenih zakonitosti, dejanski pa je dosegel to, da bi človek skoro sam postal le prirodno, tehnično bitje. Bistveno drugačen je današnji realizem, ker je realizem človeka in ne — stroke. Osnovni cilj tega realizma ni v strokovni specializaciji, pač pa v tem, da se človek povsod najde, nikjer ne spotakne in ničesar ne ustraši. Je tudi to pravi »realizem«, ker silno povečuje čut za realiteto človeškega življenja, pa tudi njegovega okolja, ki ga mora to življenje takorekoč ob vsakem koraku dejanski uvaževati. In prav zato je ta današnji realizem res pravi življenjski realizem. Brez tega realizma bi bilo vse gorjé in to

zlasti ljudsko gorje našega časa neprimerno večje nego je; zakaj samo ta realizem pomaga tam, kjer vprav danes tega ne zmore nobena — tehnokratska »iznajdljivost« in noben birokratski »sistem«. Je to realizem zdravega vaškega dečka, poslanega v tujino, kjer naj bi si sam pomagal, kakor pač vé in zna: in fant si je pomagal.

Vse to izvira izhodno in končno in to v kar najbolj središčnem smislu besede samo iz že navedenega dejstva, da je osnovni duh naše dobe duh toriščnega idealizma in nobenega toriščnega materializma. Današnji človek je, če ne na zunaj, pa vsaj na znotraj, namreč v svoji osnovni miselnosti prenehal biti le slepo orodje same snovne ali materialne plati lastnega in tujega dela. Današnja miselnost zahteva, da vladaj človek in ne sama materialna vsebina njegovega dela. In samo mimogredé naj bo povedano, da vprav za tako dobo tudi ni prav nič primeren materializem v ožjem in običajnem pomenu besede, namreč tako imenovani teoretski materializem ali materializem kot nauk, ki tolmači v svoji skrajni obliki tudi bistvo samega življenja, tudi svojstveno človeškega le po vzorcu mrtve ali, boljše rečeno, fizikalne snovi. Seveda je tudi fizikalni, snovni svet prevažno in v marsikaterih ozirih morda celo temeljno torišče človeškega teoretičnega in praktičnega dela ter prizadevanja in sta za to dejstvo fizika in tehnika najlepša kulturna zgleda. Tudi fizikalni, snovni svet tvori posebno snovno ali materialno plat človeškega dela. Toda vprav v naši dobi, ki takó odločno poudarja človeka in to v nasprotju s samo materialno vsebino njegovega udejstvovanja, vprav v taki dobi mora naravnost čudno zveneti mnenje, češ da je tudi vse človeško življenje le poseben odtenek mrtve, fizikalne snovi. Teza teoretskega materializma je vsaj v svoji skrajni obliki vsekakor takšna, da ž njo doba — toriščnega idealizma nikakor ne more soglašati.

Pa tudi sicer je za dejansko življenje človeka neprimerno važnejše vprašanje, ali se vrši v znamenju tega posebnega, namreč toriščnega idealizma ali materializma, nego vprašanje, ali človek samo v misli in torej teoretično materializem odklanja ali priznava. Saj vemo, da utegne biti življenje teoretskega materialista praktično izredno visoko in idealno, življenje teoretskega idealista pa praktično kaj nizko in materialno. Seveda je življenje takega materialista ali idealista vse drugo nego dosledno: zakaj v takem primeru prvi vsaj v življenju ustvarja ideale, ki jih v mislih tepta, drugi pa tepta v življenju ideale, ki jih v mislih priznava. Toda izkušnja uči, da je tako življenje možno in neštetokrat tudi dejanski uresničeno. Popolnoma drugačno pa je to razmerje pri našem posebnem, toriščem idealizmu ali materializmu, izmed katerih prvi človeka in njegovo življenje res neposredno dviga in sproščuje, drugi pa tlači in zasušnjuje. Toriščni idealizem stori, da ostane samo bistvo človeka tudi v razmerju do tega, kar človek dela, nespremenjeno, jako in živo, toriščni materializem pa stori, da človek v tem, kar

dela, tudi sam vedno bolj tone in gine. Samo z vida toriščnega idealizma je umevno ono dostojanstvo človeka, z ozirom na katero je in naj bo vse drugo na svetu le sredstvo, toriščni materializem pa učinkuje takó, kakor da naj človek služi prirodi in ne priroda človeku. Osnovno notranje razmerje naše dobe do materializma v kakršnikoli obliki je potemtakem sledeče: Kot doba toriščnega idealizma zahteva naša doba podreditev snovne ali materialne strani človeškega udejstvovanja osnovnim težnjam in potrebam samega življenja človeka. Samo taka podreditev more roditi tudi resnični praktični idealizem v življenju. Do teoretskega materializma pa je osnovni duh naše dobe skoraj indiferenten, vendar takó, da skrajno obliko tega materializma prej odklanja nego priznava. Kolikor pa bi gledali na našo dobo še z vida popolne življenjske doslednosti (nobena doba ni in ne more biti v vseh pogledih dosledna!), pa bi morali reči, da je vprav osnovni duh naše dobe teoretskemu materializmu naravnost diametralno nasproten!

IV

S tem, da zahteva naša doba odločen odmik od same materialne vsebine človeškega dela k človeku, ki dela, s tem zahteva ta doba obenem odmik od — objekta k subjektu. Zato lahko tudi rečemo, da je osnovni in zares kar najbolj središčni vidik naše dobe v subjektološkem in ne v objektološkem gledanju na svet in življenje. To pa stori, da sta vprav za našo dobo enako značilni še dve prav posebni in nič manj važni potezi. Kjer pade orisana zaslužnevalna zveza človeka s samo materialno vsebino njegovega delovanja, tam postanejo na mah odprta vrata za povsem drugačno in naravnost osvobodilno zvezo — človeka s človekom. Šele po tej poti povsem razumevamo, kako in zakaj je danes tolik poudarek na družbi, na kolektivu, na celoti in ne na poedincu ter poedinostih njegovega individualnega izživljanja. In ta posebni poudarek vre iz osnovnih globin današnjega človeškega življenja in ga zato dobimo danes še v večji meri pri človeku iz ljudstva nego pri marsikaterem osamelem inteligentu. Samo odtod tudi nesporno dejstvo, da se vprav v naši dobi življenje »v kabinetu« vedno bolj umika življenju »na ulici«. Pojem življenjske skupnosti postaja vedno bolj stvaren, samostojen in nudi vedno manj opore za prazno ter manjvredno demagogijo nekaterih poedincev. Kultura in civilizacija poedincev se vedno bolj spreminja v kulturo in civilizacijo celote, zgodovina individualnega razvoja prehaja vedno bolj v neposredno zgodovino samega ljudskega, celotinskega gibanja.

Je to vsakemu znana in za vsakega otipna kolektivno-psihološka usmerjenost našega časa, ki pa je tudi v sestavni zvezi z njegovim posebnim, subjektološkim gledanjem na svet in

življenje. Dokler živi človek ves le v snovnih, materialnih sponah svojega individualnega dela, samo takó dolgo se mu utegne zdeti, da je to delo in torej tudi on sam (ki je v tem delu ves zakopan) — vse, vse drugo pa nič. Kakor hitro pa te spone izginejo, se človek nujno in tem bolj zavé vprav kolektivne, socialne strani svojega bistva. Šele po tej poti postaja tudi to, kar je na njem res individualnega in svojskega, v pravem pomenu besede samostojno in živo: zakaj ta individualnost je zdaj res individualnost človeka, subjekta in ne individualnost — predmeta, objekta. Tako pa zdaj menda vsi uvidevamo, zakaj je naša doba kot izrazita doba orisane toriščnega idealizma neobhodno obenem enako izrazita doba prvenstveno kolektivno-psihološkega motrenja in presojanja vsega človeškega dejanja in nehanja. In s tem je šele naša doba dejanski pokazala, kako in zakaj prava, živa individualnost človeka ni v nobenem nasprotju z njegovo socialnostjo in ne njegova prava, živa socialnost z njegovo individualnostjo.

Da, orisani kolektivni, socialni duh naše dobe dobi še prav poseben značaj, ako ga motrimo z vida one oblike skupnega življenja, kakor je potrebna in neizogibna tudi ob samem materialnem, objekto-loškem gledanju na človeka in njegovo prizadevanje. Ta oblika življenjske vzajemnosti je prvenstveno seveda tudi samo snovno, materialno osnovana in je zato zanj v prvem redu značilna le ona zveza človeka s človekom, kakor jo najbolje zadene že stari izrek: dam, da dobim (do, ut des). Klasični primer take zveze je ysekakor razmerje med — producentom in konzumentom, izmed katerih prvi daje (proizvaja), da dobiva, in drugi dobiva (uživa), da daje. Najznačilnejša stran vsake take življenjske vzajemnosti je ta, da gre tu le za posredno, na sami snovni ali materialni strani človeškega dela osnovano zvezo človeka s človekom. Zato je povsem drugačnega značaja in izvora n. pr. že vsaka prava družinska oblika skupnega življenja. Ta oblika ni osnovana recimo v samem »poklicnem« delu poedinih članov družine, temveč temelji na povsem neposrednem teženju po družinskem življenju: tudi mati otroku daje, mu pa ne — prodaja, in tudi otrok od matere prejema, ali od nje ne — kupuje. In če si zdaj s tega vidika tudi kolektivnega, socialnega duha naše dobe še posebej ogledamo, vidimo in čutimo takoj, da je vprav ta duh mnogo prej tega drugega, družinsko-neposrednega nego onega prvega, snovno-posrednega tipa. Najboljši dokaz za to dejstvo je vprav današnje stanovsko gibanje, ki hoče v prvem redu varovati človeka in njegovo človečansko pravico do življenja in ki zato ni zgrajeno na samem vprašanju prilične snovne, materialne vrednosti človeškega dela in prizadevanja. S takim stanovskim gibanjem je v polnem skladu tudi današnje družinsko, plemensko, narodno, nacionalno, državno in cerkveno teženje, ki meri na vseh točkah na zares neposredne, na sami naravi človeka zgrajene oblike skupnega življenja. Naša doba

vprav v svojih kar najbolj središčnih osnovah noče nobenega dušičnega porazredovanja ljudi, pač pa neko vesoljno podružinjenje vsega človeštva. In ona zato hoče tako podružinjenje, ker ji je prvenstveno samo na taki zvezi človeka s človekom, ki je zgrajena na neposrednih, sestavnih posebnostih človeške narave in ne le na snovnem, materialnem efektu človeškega dela.

V

Nahajam pa še tretjo velepomembno osnovno notranjo potezo našega časa, ki je tudi povsem enakega dušeslovnega izvora. Ta poteza nam bo postala takoj očitna, ako si le malo ogledamo znano globoko razliko med tako imenovanim zgolj prirodoslovnim in pa — zgodovinskim gledanjem na svet in življenje. Prvo, prirodoslovno gledanje se v svojih osnovah opira na samo naravo in nje vesoljne zakonitosti. Zato je z vida takega gledanja tudi človek samo drobec poleg nešteti drugih drobcev narave in to stori, da gre takemu gledanju po njegovi lastni naravi tako imenovani kozmocentrični ali prirodozorni značaj. Povsem drugačno pa je zgodovinsko gledanje, ki se opira v svojih osnovah samo na — človeka in njegovo delovanje. Zato dobi šele tu človek posebno mesto v stvarstvu in to stori, da gre takemu gledanju po njegovi lastni naravi nasprotni, namreč antropocentrični ali človekozorni značaj. Ta razlika med tema obema gledanjima je takó globoka, da samo ona omogoča tudi znano in stvarno potrebno delitev vseh ved v tako imenovane prirodoslovne vede na eni strani in duhoslovne na drugi. Zato je tudi to res kar najbolj globinska, središčna razlika v gledanju na svet in življenje. In če prenesemo zdaj to razliko zopet na dobo, v kateri živimo, pač vsi začutimo in uvidimo, da je vprav ta doba in to v najglobljih osnovah svojega teženja in hotenja prej — antropocentrična nego kozmocentrična.

Samo za človeka gre! To danes in vprav danes vsi vemo in vsi čutimo. Odtod tudi današnji klic pravice, ki se danes vsepovsod razlega in pravi, da naj postane vsak človek deležen enakega uvaževanja in upoštevanja. Ta klic pa ohrani svoj smisel samo ob prav posebnem in to antropocentričnem gledanju na svet in življenje. Bomo namreč tudi v samem prirodnem življenju, recimo v živalstvu govorili o potrebi nekega novega »reda« in o teptanih pravicah in teptanem dostojanstvu živalskega bitja? Prav gotovo ne. Iz tega razloga se vprav današnji človek tedaj, ko se mu godi krivica, tolikrat upré z zahtevo, da naj se ravna ž njim kakor s človekom in ne kakor — s psom. In to je osnovna zahteva današnjega človeka, izobraženca v mestu in preprostega deželana na vasi. Vse to pa priča za izraziti antropocentrični značaj današnjega motrenja in presojanja vseh človeških zadev. In zdaj je menda že vsakemu jasno, zakaj drugače tudi biti ne more. Doba, ki zahteva, kakor smo čuli, odmik od objekta

k subjektu, doba, ki v svojem osnovnem hotenju dokazuje, da je tak odmik tudi dejanski možen in da gre zato človeku svoboda, kakor je nikjer drugje ni, in doba, ki stremi vsled vsega tega po uresničenju žive, take individualnosti, ki se javlja v tem bolj neovirani socialni skupnosti človeškega življenja, taka doba vprav v svojem osnovnem gledanju je in mora biti prvenstveno antropocentrična in ne kozmocentrična. In to je naša doba.

Tudi doba, v kateri je glavni poudarek na snovni, materialni strani človeškega dela, je do neke mere antropocentrična; tudi v njej se človek uveljavlja in mora uveljavljati. Toda to je zopet le snovno, materialno pogojena, snovno, materialno določena antropocentričnost! Kjer vlada v prvem redu le to, kar človek dela, tam vlada enako tudi le oni, ki mu gre samo z ozirom na to, kar dela, posebno in izjemno mesto v življenju. Zato pa vede »antropocentričnost« vsake take dobe do nekega značilnega razkola: kaj maloštevilni (pravi ter navidezni) strokovnjaki in specialisti na eni strani in nepregledna množica neukih ter nevednih na drugi in vse to takó, da si samo prvi lastijo tudi vse pravice svojstveno človeškega življenja, v tem ko postajajo drugi zanje le sredstvo. Torej zopet le staro suženjstvo v novi, moderni obliki. Zato pa taka antropocentričnost sploh ni prava, namreč v sami naravi človeka osnovana antropocentričnost in zato se z vida take antropocentričnosti nikakor ne da reči, da bi bil sleherni človek že po lastni naravi (tudi negledé na to, kar zmore v samem snovnem, materialnem pogledu) — prav posebno ter naravnost edinstveno bitje na svetu. Zato končno soglaša taka, snovno ali materialno pogojena antropocentričnost, človekozornost vprav tedaj, ko naj postane načelna, samo z nasprotnim, namreč kozmocentričnim, prirodozornim motrenjem človeka in njegovega prizadevanja: ni bistvene, načelne razlike med človekom in samo naravo, pač pa je neka relativna razlika med ljudmi, ki le to pové, da zmorejo nekateri več nego vsi drugi. Zdaj pa je tudi na dlani povsem drugačni značaj one človekozornosti, ki takó silno pretresa današnje globine človeškega življenja. Ta človekozornost je res prava, na sami naravi človeka zgrajena in sami naravi človeka namenjena. Samo zato zahteva naša doba, da gledajmo na človeka absolutno in ne le z ozirom na materialno stran njegovega dela in da ustvarjajmo res človečanske in ne le »interesne« oblike vzajemnega življenja. Vse to pa izvira odtod, ker je osnovno težišče naše dobe na oni globinski, središčni strani človeške narave, ki dela iz človeka, iz slehernega človeka povsem izjemno ter naravnost metafizično edinstveno bitje na svetu. Zato je danes tudi vsak nauk o človeku, ki hoče biti izključno prirodoslovno osnovan, prav malo — sodoben!

Po vsem rečenem lahko zaključujem, da je naša doba v svojem pravem globinskem, središčnem teženju in hotenju zgrajena na treh dušeslovnih osnovah, ki so dane z današnjim pretežnim

subjektološkimi, kolektivno-psihološkimi in antropocentričnim motrenjem sveta in življenja. K temu so te tri osnove, kakor smo videli, druga z drugo tesno spojene in naravnost sestavno povezane. To je važno vedeti, ker je s tem še to izpovedano, da je naša doba vprav po osnovnem globinskem, središčnem jedru človeškega življenja sestavno enotna in čista. Ker je osnovni poudarek naše dobe na samem človeku in ne na vnanjem efektu njegovega dela in ker je takó danes prvo »subjekt« in šele drugo »objekt«, zato je v naši dobi enak poudarek na življenjski skupnosti, ki korenini v sami naravi človeka in ne le na tem, kar nudi človek kot tvorec, in zato dobiva v naši dobi človek svoje edinstveno mesto v vesoljstvu. Ali ker je v naši dobi glavni poudarek na resnični človečanski življenjski skupnosti, zato je v njej enak poudarek na samem človeku in ne na snovni, materialni strani njegovega dela in zato nastopa v njej človek kot naravnost metafizično posebno bitje na svetu. Ali ker ima v naši dobi človek tako naravnost metafizično izjemno mesto v vesoljstvu, zato je v njej glavni poudarek na človeku in ne na sami materialni vrednosti njegovega dela in zato gre v njej v prvi vrsti za neposredne in notranje in ne le posredne in vnanje zveze človeka s človekom. Torej orisano današnje »subjektološko« motrenje sveta in življenja je po lastni nuji obenem še »kolektivno-psihološko« ter »antropocentrično« in narobe!

VI

Zdi se, da je imela enak sestavno enotni ter čisti globinski značaj samo ena doba pred nami, samo da je bila naši dobi naravnost diametralno nasprotna. Bila je to doba tik pred nami in torej doba, kakor se je pričela recimo s francosko revolucijo in končala s svetovno vojno. Doba scientizma, liberalizma in pozitivizma! Za to dobo je postajalo vedno bolj značilno nasprotno, namreč ne subjektološko, pač pa objektološko, ne kolektivno-psihološko, pač pa individualno-psihološko in ne antropocentrično, pač pa kozmocentrično presojanje človeka in človeškega prizadevanja. Ta doba je bila doba naravnost klasičnega toriščnega materializma, ki je slehernega človeka vedno bolj vklepal v mrtve sponne same snovne, materialne strani njegovega in tujega dela. Ta doba je zato menila, da mora gojiti gospodarstvo radi gospodarstva, znanost radi znanosti, umetnost radi umetnosti — in ne radi človeka, z ozirom na katerega je vse drugo na svetu, tudi znanost in umetnost le sredstvo. Zato se je samo v tej dobi moglo zdeti prav, da je n. pr. bolnik v danem primeru umrl, samo da je bila operacija strokovno pravilno izvršena (»Operation gelungen, Patient gestorben«), ali da je obtoženec trpel najhujšo krivico, samo da je pravni proces potekel v

strokovno določenem redu pristojnega prava (»fiat iustitia, pereat mundus«).

Kjer je taka in tolika podrejenost človeka sami materialni vsebini človeškega dela, tam pa nastopi iz nam že znanih razlogov tem večja individualna samohotnost in tem hujši pohlep po nadvladi poedinca nad drugimi. In tako postaja umljiv tudi oni individualistični liberalizem te polpretekle dobe, ki se je vedno huje javljal na vseh poljih tedanjega življenja, celó na prosvetnem. Kjer končno ne vlada človek, temveč kjer je glavni poudarek samo na poedinih toriščih človeškega prizadevanja, tam se prekmalu tudi to, kar je na človeku res svojskega, kaj rado zamenja s tem, kar tvori v najboljšem primeru le vsakokratno materialno vsebino človeškega dela. In ker je sama priroda vsekakor glavno ter osnovno torišče vsega človeškega udejstvovanja, postaja takó razumljiv tudi oni izraziti kozmocentrični duh tedanje dobe, ki je izkušal končno tudi človeka, vsega človeka umevati izključno po vzorcu vsega ostalega ter zgolj prirodnega dogajanja.

S pokazanim osnovnim središčnim značajem tedanje dobe so bile v polnem soglasju tudi še njene nadaljnje notranje posebnosti. Takó je bila vprav ta doba obenem doba onega »didaktičnega materializma«, ki je v šolskem življenju dajal prvo mesto »p r e d m e t u«, u č e n c u, z ozirom na katerega naj bi bil »predmet« le sredstvo, pa zadnje. Ali to je bila doba onega usodnega »impresionizma« v umetnosti, ki mu je samo snovno, materialno »gradivo« polagoma postajalo vse, d u š a umetnika ter neumetnika, katero edino naj bi to gradivo le še bolj bogatilo, pa nič. Ali to je bila doba onega dušečega »absolutizma«, ki je bistvo prave avtoritete vedno bolj zamenjaval s samo zahtevo po slepi pokorščini. Ali to je bila doba onega protiživljenjskega »realizma«, ki je resnično r e a l n o gledanje na svet in življenje vedno bolj zamenjaval s samim prirodoslovno-tehničnim znanjem in ki mu je vprav zato ves dejanski svet prekmalu postal le — dozdevna, »fenomenska« prikazen. In to je bila doba onega »klasičnega materializma«, ki mu je tudi zadnje bistvo sveta in življenja končno postalo le toliko kakor snovna, čutna prikazen. In samo v tej dobi se je mogel poroditi oni strahotni »kapitalizem«, ki vidi v sami snovni, materialni oblasti edino pogonsko silo in edini smisel življenja. Dà, tudi ta doba je bila sestavno enotnega ter čistega globinskega kova, to pa v — n e g a t i v n e m p o m e n u b e s e d e: bila je pač doba sestavno povezanega objektološkega, individualno-psihološkega in kozmocentričnega gledanja na svet in življenje.

Ta doba je za nami in naša doba ima ž njo samo na zunaj, samo na obodu življenja še marsikaj skupnega. In prav ta v n a n j a ali obodna skupnost med tema dvema dobama tvori in povzroča glavni del vsega tega, kar je v smislu mojih uvodnih izvajanj tudi na naši dobi res bolnega in kritičnega. Zato je tudi k r i z a naše dobe prav v bistvu le vnanja ali obodna kriza človeškega življenja in ne zadene njegovega globinskega, središčnega jedra. In da bo postalo to

prevažno dejstvo še jasnejše, naj vsaj na kratko opozorim tudi na ono posebno činjenico človeškega življenja, ki je dana z vsakokratnim socialnim ali družbenim redom življenja in ki nam še posebej pomaga odločiti vprašanje, ali je kriza naše dobe res globinska, notranja ali morda vendar samo obodna ter vnanja. Predvsem pa je pomniti, da stvarno jedro tako imenovanega družbenega reda ni v samih predpisih in posebnih zakonskih določilih, pač pa v večji ali manjši dejanski stalnosti družbenih odnosov, v oni stalnosti, ki jo tudi morebitni posebni predpisi in zakoni samo še posebej overavljajo in izpolnjujejo. Na primer tudi predzgodovinskemu plemenjaku sta bila recimo po njegovem rojstvu in drugih prilikah že naprej določena način in posebna vsebina njegovega socialnega dela in tudi vse to delo samo je bilo že naprej takó opredeljeno, da je človek za delo tako rekoč samo prijel, ni pa dela ustvarjal.

Taka dejstva govoré za silno moč družbenega reda kakor tudi za njegov spremenljivi značaj. Družbeni red se spreminja in mejniki takih sprememb so obenem osnovni zgodovinski mejniki življenja. Ako pa naj to spreminjanje prav razumemo, moramo v prvi vrsti pomniti, da ima sleherni družbeni red dve strani, nevidno notranjo in vidno vnanjo, globinsko in obodno. Prva, globinska stran družbenega reda je dana s samim notranjim življenjem dobe, za katero naj ta red velja; njegova, druga, obodna stran pa je dana z urejenimi vnanjimi sredstvi, ki so za táko življenje še posebej potrebni. N. pr. že v predzgodovinski dobi samoplemenske življenjske skupnosti je bilo zakonito potekanje samega notranjega plemenskega teženja osnova tedanjemu notranjemu, globinskemu življenjskemu redu, primerna stalnost v vnanjem udejstvovanju, ki je bilo za uresničevanje teh teženj potrebno, pa vnanjemu, obodnemu. Že s tem je tudi rečeno, da je vprav notranji, globinski družbeni red neobhodna osnova vnanjemu, obodnemu in ne narobe: stalnost notranjega življenja išče in ustvarja enako stalnost v vnanjih sredstvih, ki so za to življenje še posebej potrebni! Vprav ta osnovna zavisnost vnanjega družbenega reda pa nam obenem razlaga neko značilno posebnost, ki gre — vnanjemu družbenemu redu in ne notranjemu.

Samo vnanji družbeni red je res že tako rekoč na zunaj otipen in viden. Zato pa utegne ta red sčasoma naravnost okosteneti in se od svojega življenjskega izvora poljubno oddaljiti: samo notranje življenje se že naprej razvija, njegova dotedanja vnanja oblika pa se enakemu nadaljnemu razvoju še krčevito upira. Zgodovina človeštva je tudi zgodovina trpljenja, ki je vedno potrebno, ko naj se tudi vnanji razvoj družbenega reda prilagodi — že izvršenemu notranjemu. Šele s tem dejstvom pa je tudi pravo dušeslovno bistvo naše dobe docela zajeto. Saj je v smislu vseh dosedanjih izvajanj naš čas narav-

nost klasičen primer take dobe, ki je vprav v svojem notranjem, globinskem življenju izvršila tak in tolik razvoj naprej, kakor ga nje vnanje, obodno življenje še zdaleka ni doseglo in ni moglo doseči. Zato je tudi pravo bistvo tako imenovane krize naše dobe samo v tem, da se v njej *s t a r i*, pa samo vnanji ali obodni red življenja še vedno upira že uresničenemu novemu in to notranjemu, globinskemu. Samo takó postaja zdaj tudi povsem razumljivo že omenjeno dejstvo, da ima naša doba z dobo pred nami samo na obodu življenja še marsikaj skupnega in da je vprav ta skupnost obenem glavno leglo vsega današnjega zlá. In samo takó postaja zdaj tudi povsem razumljivo današnje splošno hrepenenje po nekem »novem« redu življenja na zemlji: je to hrepenenje po takem obiležju življenja, ki bi poslovalo tudi kot vnanja, obodna krepitev že doseženega — notranjega, globinskega prerojenja človeka. In zato je tudi vsa kriza našega časa res samo vnanja ali obodna kriza, ki izvira le odtod, ker je tudi naša doba še vedno v objemu — vnanjega ali obodnega življenjskega reda dobe pred nami.

Z vida pravih globinskih, središčnih strani človeškega življenja pa je vprav ta pretekla in polpretekla doba danes naravnost na glavo postavljena in je to tako rekoč v eni potezi vidno na že pokazanem dejstvu, da se je prejšnji objektološki vidik umaknil subjektološkemu, individualno-psihološki kolektivno-psihološkemu in kozmocentrični antropocentričnemu. Zato pa naša doba prav v bistvu sploh ni več doba nikakega scientizma, liberalizma in pozitivizma, pač pa je to doba resničnega in, kar je glavno, v najširše plasti ljudskega življenja presajenega **filozofskega** gledanja na svet in življenje. Trije znaki so, ki vprav to dejstvo še posebej potrjujejo. Današnji človek ne ostaja pri posameznostih, temveč njemu se hoče po celoti, totaliteti. Današnjemu človeku nadalje ni na snovnem znanju, temveč on hrepeni po osebni izobrazbi. In po današnji zavesti človek ni samo »predmet« poleg predmetov, temveč posebno in naravnost metafizično skrivnostno bitje na svetu. Seveda so tudi ti trije znaki le naravna posledica že orisane subjektološke, kolektivno-psihološke in antropocentrične usmerjenosti našega časa, pa vendar še posebej pričajo za njegov pravi — filozofski značaj: saj je totalitetni, izobrazbeno-vzgojni in metafizični odnos do sveta obenem toliko kakor pravi **filozofski** odnos.

VII

Tak je moj pogled na dobo, v kateri živimo, in želel bi, da bi si tak pogled osvojili zlasti vsi oni, ki se čutijo poklicane, da še z lastnim tvornim delom podprejo vse to, kar je tudi v naši dobi nesporno resničnega in dobrega. Podirati je lahko, zidati težko. In če že hočeš zidati, moraš najprej dobiti po možnosti trdna tla, na katerih boš zidal. Kdor pa v taka tla že naprej ne veruje, tudi zidar

ne more postati. Zato kliče tudi naša doba le po takih zidarjih, ki v prvi vrsti verujejo v njena trdna tla in so prepričani, da bo samo na takem temelju tudi njih lastno delo dobilo potrebno trdnost in varnost. Osnovni smisel pričujoče razpravice pa je bil v namenu, pokazati, kakó ima tudi naša doba svoje kar najbolj trdne temelje, ki omogačajo enako kar najbolj uspešno in to pozitivno delo vsakomur, kdor ima le potrebno mero delovne darovitosti in — dobre volje. Ti temelji merijo v prvem redu na ono posebno ter naravnost edinstveno mesto človeka, ki pové, da ima človek in to sleherni človek še posebno svojstvo, z ozirom na katero vse drugo na svetu je in more biti le sredstvo. Ta velika resnica ni več samo resnica po edinih mislecev, kakor jih utegnemo dobiti tudi v preteklih stoletjih, temveč to je postala resnica dobe, v kateri sami živimo. In kdor prizna táko dušeslovno globino našega časa, na tega tudi več ne more vplivati znano Spenglerjevo geslo o bližajočem se »propadu zapada«. Nasprotno, z vida orisanih posebnih globin naše dobe bi bilo reči, da je vprav naša doba obenem doba novega ter prej neslutenega prerodenja in vstajenja Evrope.

To prerodenje in vstajenje pa je, ako prav vidim, še prerodenje in vstajenje prav posebne misli, že skoraj 2000 let stare in vendar še takó nove in sveže, kakor da bi nam bila šele danes priobčena. To je krščanska misel. Tudi ta misel namreč zastopa in brani povsem enako mesto človeka v vsem stvarstvu. Tudi ta misel pripisuje človeku in samo njemu še táko posebno svojstvo, z ozirom na katero vse drugo na svetu zopet je in naj bo samo sredstvo. Zato zahteva tudi ta misel, ako jo premenimo na nam že znane globinske osnove človeškega prizadevanja, v prvem redu le orisano — subjektološko, kolektivno-psihološko in antropocentrično gledanje na svet in življenje. »Kaj pomaga človeku, ako si ves svet pridobi, svojo dušo pa pogubi«, tudi ta evangeljski stavek zahteva enak odklik od »objekta« k »subjektu«, od same snovne, materialne plati človeškega dela k onemu, ki dela. Zato zahteva tudi ta, krščanska misel prvenstveno prave človečanske in ne samo materialno osnovane zveze človeka s človekom in izvira odtod tudi njen poudarek pravega družinskega življenja in njena zapoved prave, same ljubezni do bližnjega. In zato vidi ta, krščanska misel v človeku, v slehernem človeku obenem edino izkustveno dano »podobo Bogá«. Takó ima tudi krščanska misel še svoje posebno filozofsko jedro in to njeno jedro je takšno, da se tako rekoč na las krije z orisanimi filozofskimi globinami dobe, v kateri sami živimo. To dejstvo naj da novega poguma vsem resničnim prijateljem krščanske misli in naj bo obenem resen opomin vsem takim njenim nasprotnikom, ki iščejo rešitev našega časa — v popolni izločitvi krščanske misli. Tak boj proti krščanski misli je prav v bistvu toliko kakor boj proti kar najbolj središčnim, globinskim dušeslovnim osnovam našega časa.

Zato me tudi prav nič ne preseneča spoznanje, da se vrši ta boj samo v znamenju neke usodne zamenjave. Je to zamenjava pravega notranjega, globinskega jedra krščanske misli s tem, kar bi lahko imenovali le njen vnanji ter prilično zgodovinski obod. Krščanska misel živi skozi stoletja, tudi skozi taka stoletja, ki so med seboj na vso moč različna; v tem življenju krščanske misli je obseženo življenje starega, srednjega in novega veka. In po tej poti dobiva tudi krščanska misel še svojo vnanjo, obodno stran, ki se s časom tudi sama menjava in je tudi sicer več ali manj prilagojena še najrazličnejšim ostalim prilikam človeškega življenja. Ob tej vnanje obodni in spremenljivi strani krščanske misli pa ne smemo prezreti njenega notranje globinskega jedra, ki je ostalo in ostaja vedno eno ter isto. Vprav na to dejstvo pa pozabljajo današnji nasprotniki krščanske misli, pa tudi mnogi njeni — zastopniki. Da, imamo na žalost tudi take »zastopnike« krščanske misli, ki jim je vsa prava globina krščanske misli le sredstvo, njen prilični ter spremenljivi vnanji obod pa namen. Takó pa se tudi vsa zmešnjava našega časa zopet suče samo okrog ene ter iste krščanske misli. So taki, ki se tako rekoč pomotoma boré za krščansko misel, ker se prav za prav le za to boré, kar je tudi na tej misli vnanjega in časovno spremenljivega. Še več pa je takih, ki se enako pomotoma boré proti krščanski misli, ker se zopet prav za prav boré le proti temu, kar nima nobenega opravka s pravo notranjo vsebino krščanske misli in ne z nje pravo notranjo močjo. Tem važnejše postaja spoznanje, da so vprav osnovne globinske poteze naše dobe vse drugo nego sami krščanski misli nasprotne.

Še nekaj je zdaj na dlani. Nekateri pravijo, češ da je krščanska misel postala povsem neplodovita, neproduktivna. Takim ljudem bi toplo priporočal malo več psihološkega študija. »Si duo faciunt idem, non est idem«. Ko delata dva »isto«, ni isto, kar delata, takó pravi že rimski pregovor. Eden pomaga bližnjemu, ker ga ljubi; drugi, da mu povrne, kar je od njega prejel; tretji, da se pokaže pred ljudmi; četrti, da si ga stori podložnega itd. V vseh teh primerih utegne biti to, kar je bilo dejanski storjeno (»producirano«), zares eno ter isto: in vendar kolika razlika v teh činih! Kar je na teh dejanjih »eno ter isto«, to je le njih vnanja, obodna plat, po svojem središčnem, globinskem izvoru pa nimajo ta dejanja nič skupnega. To pa se pravi, da moramo tudi na človeškem delu ostro razlikovati dvoje: vnanjo izvedbo in notranje vodstvo, vnanjo produkcijo in notranjo usmeritev. Vprav središčne, globinske dušeslovne osnove pa samo vodijo ali usmerjajo, v tem ko je dejanska produkcija neposredno odvisna od samih stranskih ter obodnih prilik življenja. Povej mi, kaj delaš, in povedal ti bom, kje si! Povej pa mi, iz katerega duhá delaš, in povedal ti bom, kdo si! Enako je tudi s samo krščansko mislijo

in z dušeslovnimi osnovami našega časa. Čim bolj gre tudi tu za prave središčne, globinske poteze človeškega življenja, tembolj se tudi tu vprašanje, kaj se dela ali proizvaja, umika pred vprašanjem, **k a k o i n z a k a j** se karkoli dela ali proizvaja. In vprav ta posebni »neproduktivni« **k a k ó i n z a k a j** je po vsem rečenem najosnovnejša globinska vrlina naše dobe in obenem to na njej, kar dela tudi samo krščansko misel še danes nadvse »aktualno«.

DR. STANKO GOGALA

NAŠI NARODNO VZGOJNI PROBLEMI

Mnogo govorimo o veliki potrebi in važnosti vzgajanja v našem času in hočemo napraviti šolo, družino in družbo vse bolj vzgojno dejavno in uspešno. Ko poudarjamo potrebe vzgajanja, mislimo vendar na posameznega človeka, na otroka, na mladostnika in na odraslega človeka, katerega bi radi preusmerili, ga naredili boljšega, socialnejšega, pravičnejšega, res religioznega itd. Redkeje pa mislimo, da posamezniki ne živijo osamljenega osebnega življenja, da niso le svojevrstno organizirani poedinca, temveč člani človeške družbe in da imajo na sebi tudi lastnosti, ki niso samo njihova osebna last. Pot do take ugotovitve nam danes ni težka, ker najdemo take ali drugačne poteze značaja in vzgojne napake često hkrati in na več poedincih, čeprav živijo v raznih okoljih in pripadajo raznim stanovom. Tako moramo priti do spoznanja, da ne zadeva poedinca samega vsa krivda za to ali ono neetično in nesocialno dejanje in da so neke lastnosti skupni znak in skupno breme, ki ga nosi kot član svojega **n a r o d a**. Tako najdemo tudi skupne narodno vzgojne posebnosti ter svojevrstne narodno vzgojne probleme, ki zadevajo vsaj povprečno vse izrazite člane naroda. Mogli bi torej razlikovati **i n d i v i d u a l n e** vzgojne probleme, pri katerih gre za posebnosti poedinca in za potrebo, da vzgojno preusmerimo tega ali onega človeka. Razen tega pa obstajajo še **n a r o d n o** vzgojni problemi, ki nastajajo ob posebnostih nekega naroda in narodnega občestva in ob katerih začutimo potrebo, da vzgojno preusmerimo ves narod. To seveda praktično ne pomeni nič drugega, kot da hočemo vzgojno oblikovati človeka posameznika, toda kot del **n a r o d n e g a** občestva, ker ga skušamo razumeti kot nosilca narodnostnih lastnosti, ter preko njega vzgajati in plemeniti tudi narodno občestvo. Narodno vzgojni problemi spadajo med kolektivne vzgojne probleme in tvorijo del socialne pedagogike, dočim so individualni vzgojni problemi del individualne pedagogike. Praktično seveda vedno upoštevamo oboje, človeka kot svojstveni individuum in človeka kot del